

УДК 378.014.5.016:796/799(477)
DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2023.1.1>

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАЗОВИХ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Базиліак Н. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID: 0000-0002-9475-1213

У статті визначено, що базові засади соціокультурного розвитку є вагомим внеском у формування новітньої державної гуманітарної політики. В теорії та практиці публічного управління головною метою соціокультурного розвитку вважається формування гармонійно розвиненої особистості, а цілями державної гуманітарної політики є зміцнення громадянської ідентичності, створення умов виховання громадян, збереження історичної та культурної спадщини та її використання для виховання та громадянської освіти.

З'ясовано, що соціокультурний простір країни, основні ідеї якого сформульовані та є лише однією з базових гуманітарних напрямків, що входять до складу багатомірної та одночасно, інтегральної державної гуманітарної політики. Тому, формування цих засад означає, що у системі державного управління гуманітарним розвитком країни з'явилася об'єктивно необхідна інтегральна, комплексна державна стратегія гуманітарного розвитку як стратегія розвитку людського потенціалу, сучасна соціально-гуманітарна трансформація держави.

Доведено, що Україна перманентно знаходилася у просторі гуманітарної нестабільності, що є інтегральною, інтегративною оцінкою сучасного рівня соціокультурного розвитку країни, її соціально-гуманітарної життєздатності. Потрібно визнати що існує сучасна вимога повністю переламати негативні гуманітарні тенденції та актуалізувати розвиток соціокультурного потенціалу суспільства. Сьогодні в країні існує криза системи виховання громадян, морального контролю, криза масової культури, сучасної моделі громадянської освіти та громадського здоров'я.

Проаналізовано, що незважаючи на низку зрушень щодо позитивних факторів у гуманітарній політиці кризові тренди соціокультурних процесів зберігають основні негативні інтегративні характеристики. Одним із безлічі індикаторів характеристик гуманітарної кризи є той факт, що держава за всіма основними показниками характеризує негативні тенденції соціокультурного розвитку, займає вкрай низькі рейтингові позиції в серед країни Європейського Союзу.

Обґрунтовано, що ще одним свідченням та формою гуманітарної кризи в державі є той факт, що багато кількісних та якісних параметрів соціокультурного розвитку, насамперед, що характеризують духовно-моральний, ментальний, соціально-психологічний стан соціуму, а також індикатори девіантної поведінки перевищують науково-обґрунтовані гранично-критичні, порогові значення. Сьогодні необхідним є створення умов для реалізації кожною людиною його творчого потенціалу, забезпечення доступу громадян до знань, інформації, культурних цінностей та благ.

Ключові слова: державна гуманітарна політика, трансформація, етап, науково-теоретичні засади, формування, соціокультурний простір.

Bazyliak N. O. Transformation of the basic scientific and theoretical foundations of the state humanitarian policy regarding the formation of the newest socio-cultural space in Ukraine

The article determines that the basic principles of socio-cultural development are a significant contribution to the formation of the latest state humanitarian policy. In the theory and practice of public administration, the main goal of socio-cultural development is the formation of a harmoniously developed personality, and the goals of state humanitarian policy are to strengthen civic identity, create conditions for the education of citizens, preserve historical and cultural heritage and use it for education and civic education. It was found that the socio-cultural space

of the country, the main ideas of which are formulated and is only one of the many humanitarian directions that are part of the multidimensional and at the same time integral state humanitarian policy.

Therefore, the formation of these foundations means that an objectively necessary integral, comprehensive state strategy for humanitarian development as a strategy for the development of human potential, modern social and humanitarian transformation of the state has appeared in the system of state management of humanitarian development of the country. It has been proven that Ukraine was permanently in the space of humanitarian instability, which is an integral, integrative assessment of the current level of socio-cultural development of the country, its social and humanitarian viability. It must be recognized that there is a modern requirement to completely reverse the negative humanitarian trends and actualize the development of the socio-cultural potential of society.

Today in the country there is a crisis of the system of educating citizens, moral control, a crisis of mass culture, a modern model of civic education and public health. It has been analyzed that despite a number of shifts in relation to positive factors in humanitarian policy, the crisis trends of socio-cultural processes retain the main negative integrative characteristics. One of the main indicators of the characteristics of the humanitarian crisis is the fact that the state, by all main indicators, characterizes the negative trends of socio-cultural development, occupies an extremely low ranking position among the countries of the European Union.

It is substantiated that another evidence and form of humanitarian crisis in the state is the fact that many quantitative and qualitative parameters of socio-cultural development, primarily characterizing the spiritual-moral, mental, socio-psychological state of society, as well as indicators of deviant behavior exceed scientifically based limit critical, threshold values. Today, it is necessary to create conditions for every person to realize his creative potential, to ensure citizens' access to knowledge, information, cultural values and goods.

Key words: state humanitarian policy, transformation, stage, scientific and theoretical foundations, formation, socio-cultural space.

Постановка проблеми. Актуальність трансформації базових засад державної гуманітарної політики обумовлена об'єктивною необхідністю практичної реалізації стратегічної мети створення умов для соціокультурного розвитку громадян. Головною метою державної гуманітарної політики є формування гармонійно розвиненої особистості, зазначені стратегічні цілі є системними, комплексними, складними, й навіть ефективна реалізація новітніх соціокультурних засад не забезпечить повноцінне її досягнення. Необхідне формування новітньої державної гуманітарної політики, що забезпечить інтегрування та координацію управлінських дій щодо всіх видів соціокультурного розвитку громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до наукової позиції сучасних дослідників, в управлінському контексті державна гуманітарна політика – це цілеспрямована, планомірна, безперервна та скоординована система спільної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства з інтегрованою та синхронною реалізацією комплексу заходів, в їх взаємозв'язку та взаємодоповнюваності з метою створення умов для соціокультурного розвитку громадян, формування гармонійно розвиненої особистості, розвитку людського потенціалу, створення умов досягнення ціннісною системою цільових параметрів успішності гуманітарного розвитку країни [2].

Сьогодні стимулюючим фактором ефективної реалізації державної гуманітарної політики є необхідність трансформації та формування гуманістичної, соціокультурної моделі розвитку, формування та підвищення якості людського потенціалу, становлення держави. Основні базові науково-теоретичні засади державної гуманітарної політики щодо формування новітнього соціокультурного простору на нашу думку, повинні базуватися на сучасних гуманістичних підходах. Методологічною основою державної гуманітарної політики є розуміння сутності громадянина країни, як надскладної, багаторівневої, багатовимірної функціонуючої соціокультурної вищої цінності громадянського суспільства.

Мета статті полягає в обґрунтуванні базових науково-теоретичних засад державної гуманітарної політики щодо формування новітнього соціокультурного простору в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державна гуманітарна політика покликана забезпечити пріоритетний культурний та гуманітарний розвиток як основу соціально-економічного росту, державного суверенітету. У цьому контексті гуманітарний вимір держави у тому, що важливо перейти від економічної моделі суспільства, що породжує відчужені форми відносин між людьми, безпорадність людини перед соціальними структурами, інформаційним маніпулюванням до мети багатогранного суспільного розвитку.

Державна гуманітарна політика заснована на принципі одночасного вирішення широкого спектру проблем людського розвитку, які мають тісний зв'язок між собою. У практичному аспекті це передбачає, що вирішення певних завдань у межах окремих напрямів гуманітарної політики одночасно сприятиме реалізації завдань інших напрямів та отримання більш вагомих результатів [8]. Тому найважливішою умовою реалізації державної гуманітарної політики, досягнення її цілей та вимогою до органів публічної влади є те, що всі напрямки та весь комплекс заходів має здійснюватися в їхній системності, синхронізації дій та взаємозв'язку.

Державна гуманітарна політика повинна мати статус інтегративної політики, оскільки при її формуванні враховується багатомірність, багатогранність взаємообумовлених та взаємопов'язаних цілей та завдань людського розвитку, об'єктивна необхідність інтеграції, синтезування складного комплексу завдань для реалізації її цілей. Стратегічними цілями державної гуманітарної політики в цілому є забезпечення розширеного відтворення умов для самореалізації та самоактуалізації, вільного, гармонійного розвитку фізичних і духовних сил людини, збереження та нарощування духовно-моральних, інтелектуальних та фізичних можливостей особистості, сталого людського розвитку.

Формування та реалізацію цілей державної гуманітарної політики має забезпечити комплекс людино орієнтованих, гуманітарних заходів, які мають науково-обґрунтовані, нормативно оформлені, концепції чи доктрини, програмно-цільовий комплекс, бюджетне фінансування, державно-громадську модель управління, в тому числі й координацію всіх багатосуб'єктних інститутів, які беруть участь у формуванні державної гуманітарної політики, а також технологій на основі інтеграції гуманітарних і наукових галузей знань [4].

Духовну та моральну трансформацію соціуму забезпечує ефективна реалізація освітньої, культурної політики, духовно-морального виховання населення, насамперед молоді, забезпечення духовної безпеки, коли людина перебуває в рівновазі, злагоді з самою собою, іншими людьми, як цільовий вектор розвитку країни. У комплекс державної політики, що забезпечує системну трансформацію входить політика соціокультурної інтеграції, політика у сфері зміцнення громадського здоров'я, гендерна політика, політика у сфері соціального обслуговування, соціальної підтримки та допомоги різним категоріям населення, політика в сфері створення умов для високопродуктивної праці, політика в рекреаційно-туристичній сфері, житлова політика та низка інших.

Трансформацію суспільних відносин забезпечує політика у сфері розвитку суспільних відносин, зв'язків із громадськістю, політика формування культури суспільного життя, громадянської освіти, гуманітарно орієнтована інформаційна політика, політика підтримки інститутів громадянського суспільства, громадянської участі, політика соціального партнерства, політика у сфері забезпечення

прав і свобод громадян, політика у сфері міжконфесійних відносин, етнополітика, політика соціальної справедливості, політика формування громадянської ідентичності.

Зазначимо, що багато хто з перелічених напрямів державної гуманітарної політики поки не реалізуються системно в практиці публічного управління, не мають статусу комплексних науково-обґрунтованих та цільових програм розвитку [1]. Реалізація запропонованого комплексу соціокультурного розвитку до структури державної гуманітарної політики пояснюється багатомірністю, багатоякісністю цілей та завдань держави. Найважливішою умовою ефективною реалізації державної гуманітарної політики є створення інституційної інтегрально-міжгалузевої системи управління процесами гуманітарного розвитку, розвитку людського потенціалу на державному та місцевому рівнях.

Гуманістичні, консолідаційні, консенсусні, духовно-психологічні ресурси державної гуманітарної політики дозволяють здійснювати наступні функції: гуманізації, інтеграції, консолідації та солідаризації суспільства, забезпечення гуманітарної та психологічної безпеки, а також культурно-виховну, соціально-аксіологічну та соціально-орієнтовну [6]. Враховуючи, що державна гуманітарна політика є основним механізмом формування людино-орієнтованої держави, найважливішим науково-теоретичним компонентом є соціокультурний розвиток.

Оскільки, у гуманітарному науковому дискурсі немає єдиної погляду на номінацію цієї категорії, а існуючі не задовольняють цілям державної гуманітарної політики, уявімо розгорнутий варіант цього поняття, як бажаний, модельний, ідеальний образ соціокультурного розвитку держави. У науково-теоретичному контексті соціокультурний розвиток активізується як прояв, ступінь розвитку та форма країни, державної гуманітарної політики, що спрямована на створення умов для вільного розвитку людини, формування гармонійно розвиненої особистості, розвитку та підвищення якості людського потенціалу країни, реалізації закладених у людині потенцій, досягнення людиною обраних нею життєвих стратегій.

Держава, в якій відповідно до принципу соціокультурного розвитку влада здійснює комплекс заходів, спрямованих на створення умов для вільного розвитку людини, формування гармонійно розвиненої особистості, якості життя та несе конституційну відповідальність перед громадянами. Громадянське суспільство за результатами публічної оцінки діяльності державних органів, їх посадових осіб може винести їм суспільний осуд і, поряд з їх посадовими особами ініціювати застосування до них заходів відповідальності відповідно до законодавства [3]. Головна мета державної гуманітарної політики та громадянського суспільства уособлює соціокультурний розвиток особистості, зростання її духовних якостей.

Гармонійний розвиток соціуму передбачає пов'язане зростання складових людського капіталу – інтелектуального та духовного. Україна заснована на людиноорієнтованій парадигмі соціально-гуманітарного розвитку та має сформулювати відповідного типу державну гуманітарну політику. У такій політиці державну владу реалізує системне, компетентне, відповідальне, ефективне публічне управління на науково-обґрунтованій, моральній засаді, духовно-моральну трансформацію, розширене відтворення умов вільного соціокультурного розвитку громадян.

У державній гуманітарній політиці повинно бути закладено системний соціокультурний розвиток, що забезпечує єдність реалізації цілей, завдань, функцій демократичної, правової, соціальної держави, при цьому вона трактується як держава, що домінують вважає у своїй діяльності досягнення в суспільних відносинах переважання моральних цінностей [7]. Держава та громадянське суспільство

забезпечують моральний зміст усіх суспільних відносин, їх спрямованість на втілення вищих цінностей соціуму, а також соціальність мети та діяльності всіх державних органів та їх посадових осіб, організацій. Публічні інститути, державне будівництво, цілепокладання та діяльність державних органів та їх посадових осіб ґрунтуються на важливості та цінності кожної людини незалежно від вікової, релігійної, національної, мовної та професійної приналежності, соціального статусу, індивідуальних особливостей, а також ознак статі та місця проживання.

Сутність державної гуманітарної політики та вектори спільних формування цінностей і смислів, що орієнтують на становлення громадянського суспільства визначає функціональне поле соціокультурного розвитку [5]. Сучасні управлінські підходи до формування державної гуманітарної політики в контексті розробки науково-теоретичних засад соціокультурного розвитку шляхом утвердження ролі громадянського суспільства мають сприяти досягненню суспільної стабільності, підвищенню рівня соціальної на сучасному етапі, взаємоузгодженню державних та суспільних пріоритетів.

Сьогодні серед публічних інституцій у переважній більшості існують і такі, діяльність яких безпосередньо спрямована на вирішення проблем забезпечення державної гуманітарної політики. На сучасному етапі в Україні актуалізується національна консолідація в цілому та відзначається вплив на відповідні процеси соціокультурної сфери. Для цього необхідне комплексне узагальнення сутності державної гуманітарної політики в контексті розгляду її з позицій та умов пріоритетності життєво важливих соціокультурних інтересів особистості, громадянського суспільства і держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна розвинена соціальна держава займає лідируючі позиції у світовому рейтингу країн за всіма індикаторам, якщо вони характеризують якість розвитку людського потенціалу та якість життя громадян, вкладень у розвиток людського потенціалу країни, інвестиційні у сфері освіти, науки та охорони здоров'я. До структури новітньої державної гуманітарної політики входить багатофункціональна система індикаторів оцінки якості та ефективності публічного управління гуманітарною політикою, підвищення рівня соціокультурної стабільності країни, що має складний методологічний характер. У статті нами сформульовано базові засади державної гуманітарної політики, які мають дискусійний характер щодо трансформації соціокультурного розвитку країни. Подальше їх удосконалення вимагатиме більш поглибленого науково-теоретичного обґрунтування креативних та скоординованих зусиль органів публічної влади в контексті реалізації державної гуманітарної політики з формування новітнього сучасного соціокультурного простору в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державний сектор і функції держави у період кризи / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, О. М. Кошик та ін. Київ: СПД Моляр С. В. 2009. 130 с.
2. Карпак О. М. Адаптація особистості в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз): монографія. Дніпродзержинськ: Середняк Т.К., 2012. 194 с.
3. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення. Держава та регіони. Сер.: Державне управління. 2013. № 2. С. 71-75.
4. Коновалова І. В. Механізм державного управління регіональними соціальними програмами в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук. з держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2011. 19 с.

5. Костюк І. Державне управління в Україні в період реалізації адміністративної реформи: основні поняття та категорії. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_1_9.pdf

6. Мамонов І. Публічне управління, державне управління, соціальна політика і місцеве самоврядування як складові соціального управління. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf.

7. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Магістр, 2012. № 1. 205 с.

8. Пироженко В. О. Гуманітарна складова національної безпеки: предмет дослідження та коло основних проблем. Стратегічна панорама. 2005. № 2. С. 27-35. URL: niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue=2005_2

REFERENCES:

1. Karpyak O. M. (2012), *Adaptatsiya osobystosti v systemi politychnykh vidnosyn (teoretyko-metodolohichnyy analiz)* [Adaptation of personality in the system of political relations (theoretical and methodological analysis)], Monograph, Press Serednyak T.K., Dniprodzerzhyn'sk, 194 p. [Ukraine]

2. Kovalenko O. (2013), "Derzhavne upravlinnya v protsesi sotsializatsiyi suspil'noho vidtvorennya" ["Public administration in the process of socialization of social reproduction"], *Journal Derzhava ta rehiony. Ser.: Derzhavne upravlinnya* [State and regions: Public Administration], vol. 2, pp. 71-75 [Ukraine]

3. Konovalova I. V. (2011), *Mekhanizm derzhavnoho upravlinnya rehional'nymy sotsial'nymy prohramamy v Ukrayini* [Mechanism of state management of regional social programs in Ukraine], PhD thesis: 25.00.02 "Mechanisms of public administration", Press Khark. rehion. in-t derzh. upr., Kharkiv, 19 p. [Ukraine]

4. Kostyuk I. (2013), "Derzhavne upravlinnya v Ukrayini v period realizatsiyi administratyvnoyi reformy: osnovni ponyattya ta katehoriy" [Public administration in Ukraine during the period of implementation of administrative reform: main concepts and categories], *Journal Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya* [Public administration and local government], Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_1_9.pdf [Ukraine]

5. Mamonov I. (2012), *Publichne upravlinnya, derzhavne upravlinnya, sotsial'na polityka i mistseve samovryaduvannya yak skladovi sotsial'noho upravlinnya* [Public administration, public administration, social policy and local self-government as components of social management], Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf [Ukraine]

6. Melyakov A. (2012), "Humanitarna sfera yak predmet doslidzhen' v nausti derzhavnoho upravlinnya" ["The humanitarian sphere as an object of research in the science of public administration"], *Collection of scientific works Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya* [Theory and practice of public administration], Kharkiv, vol. 1, 205 p. [Ukraine]

7. Paskhaver O. Y., Verkhovodova L. T., Koshyk A. M. et al (2009), *Derzhavnyy sektor i funktsiyi derzhavy u period kryzy* [Public sector and functions of the state during the crisis], Press SPD Molyar S. V., Kyiv, 130 p. [Ukraine]

8. Pyrozhenko V. O. (2005), "Humanitarna skladova natsional'noyi bezpeky: predmet doslidzhennya ta kolo osnovnykh problem" ["The humanitarian component of national security: the subject of research and the range of key issues"] *journal Stratehichna panorama* [Strategic panorama], Vol. 2, Available at: niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue=2005_2 [Ukraine]